

6. ULUSLARARASI ve 24. ULUSAL HALK SAĞLIĞI KONGRESİ (1-4 Aralık 2022)

SONUÇ BİLDİRGESİ

İnsanlık tarihi “Anthropocene” olarak adlandırılan ve insan etkisinin dünya üzerinde artık maksimum düzeye ulaştığı dolayısıyla ekosistemi bozmaya başladığı yeni bir döneme girmiştir. Bugün insan eliyle yaratılan, eşitsizlikler, şiddet ve sağlık alanındaki tehditlerle oluşan güvensizlik ortamları ile dünyanın pek çok yerinde devam eden savaş ve çatışmalara tanıklık etmekteyiz. Savaş ve çatışma ortamı bir yandan ölüm, yaralanma ve yıkıma bağlı olarak sağlık hakkını gasp ederken, kitlesel göçlere neden olmakta, beraberinde ise ekonomik sorunlar, adalet duygusunun zedelenmesi, toplumsal değerlerin erozyona uğraması, siyasetin olumsuz ve ayrıştırıcı dili ve artan eşitsizlikler nedeniyle yaşamın pek çok alanında şiddeti ne yazık ki arttırmaktadır. Savaş ve şiddetin nedeni ne olursa olsun gerek yakın gerekse uzun vadede doğurduğu psikolojik etkiler, fiziksel yıkımlar, sosyal zararlar ve ekonomik sonuçlarla toplum ve bireylerin sağlığı üzerinde önemli izler bırakmaktadır.

Bu çerçevede Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER) olarak düzenlediğimiz ve mevcut halk sağlığı gündemini de dikkate alarak temasını “**Savaş ve Şiddet Gölgesinde Sağlık**” olarak belirlediğimiz 6. Uluslararası ve 24. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi 1-4 Aralık 2022 tarihleri arasında başarıyla tamamlanmıştır. Yüz yüze düzenlenen Kongre’ye 375 kişi katılmıştır. Kongrede dört paralel salonda 35 oturum (panel, konferans, ikili konferans, forum) ve 25 sözlü bildiri oturumu gerçekleştirilmiştir. Oturumlarda 17’si yurtdışından olmak üzere farklı disiplinlerden 93 bilim insanı sunumlarıyla kongremize zenginlik katmıştır. Kongrede 201 sözlü, 23 poster bildiri sunulmuştur. Bunlara ek olarak her biri tam gün süren, 12 eğitimci ve 67 kursiyerin katılımıyla 3 kurs düzenlenmiştir. Ayrıca “Göç Yolunda Çocuk Olmak: Aşı Serüveni” başlıklı slayt gösterisi, TUKMOS toplantısı, HASUDER Yönetim Kurulu Faaliyetleri toplantısı, Anabilim Dalı Başkanları toplantısı ve çalışma grubu toplantıları gerçekleştirilmiştir. Kongre kapsamında Exeter Üniversitesi’nden Prof. Judith Green tarafından 28 kişinin katıldığı “Uluslararası Dergide Yayın Yapmak” konulu yarım günlük bir workshop düzenlenmiştir.

Halk Sağlığı Yeterlik Kurulu tarafından yapılan değerlendirme sonucunda “Akreditasyon Belgesi” almaya hak kazanan Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalına Açılış Programında belgesi takdim edilmiştir. Ayrıca Kongremizde Halk Sağlığı Yeterlilik Sınavı yapılmıştır.

Tüm katılımcılara katkıları ve bilimsel üretimleri için çok teşekkür ederiz.

Kongre teması ile ilişkili konular ağırlıklı olmak üzere halk sağlığının tüm başlıklarına dair güncel paylaşımların ve tartışmaların yer aldığı, sorunların ve çözüm önerilerinin ortaya konulduğu kongrede vurgulanan temel konular şunlardır:

1. Yaşam hakkı en temel haktır. Bunu ortadan kaldıran her türlü şiddet ve savaş halk sağlığına yönelik temel bir tehdittir ve kabul edilemez.
2. Halk sağlığı çalışanları farklı disiplinlerle birlikte çalışarak barış dilinin güçlendirilmesi ve barışın inşasında yer almalıdır.
3. Sağlık çalışanlarına yönelik şiddet bir sistem sorunudur. Hekim, bugünkü sağlık sistemi içinde araçsallaştırılmakta ve bundan kaynaklanan sorunların hedefi olmaktadır. Olayları saldırganın perspektifinden aktaran anlatım dili medya başta olmak üzere tüm toplum tarafından terkedilmelidir. Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin sadece cezalandırıcı mekanizmalarla önlenmesi mümkün değildir. Kurumsal ve sistemik kapsamlı önlemlerin alınması gerektiği açıktır.
4. Halk sağlığı hiçbir ayrımcılık yapmadan toplumdaki tüm bireylerin iyilik halini amaçlar. Bunun sağlanabilmesi için Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde vurgulandığı gibi “Kimseyi geride bırakma”dan, başta etnik köken ve cinsel yönelim farklılıkları olmak üzere, toplumun çoğunluğunu oluşturan gruplar dışında kalanların da kamu kurumları ve toplum tarafından ötekileştirmeyen bir tutumla kapsanması gerekir.
5. Savaşa hazırlık, savaşlar ve savaş sonrası dönem çevre üzerinde pek çok olumsuz etki yapmaktadır. Savaş ortamındaki ekonomik yetersizlikler çevresel duyarlılıkları azaltmaktadır. Savaşlar afet zincirini tetiklemekte, ortaya çıkan yıkım ve alt yapının yok olması bulaşıcı hastalıkların yayılmasını kolaylaştırmaktadır.
6. Bir insanlık felaketi olan savaşların kadınlar için çok yönlü olumsuz etkileri bulunmaktadır. Savaş süresince kadınların bedenleri adeta savaş alanına dönüşür; şiddetin her türüne hedef olan kadınlar için tecavüz bir savaş silahı olarak kullanılır. Savaşın kadınlar için diğer olumsuz bir sonucu da göç olup artık “göçün feminizasyonundan” söz edilmektedir. Savaşın kadınlar için olumsuz etkileri ile mücadelede, yapılması gerekenler “kadına bakışın/zihniyetin değişimi; toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması”, kadının güçlenmesi, şiddet ortamlarında özgün ihtiyaçlarına yönelik bilgiye, hizmete erişiminin sağlanması, “Ulusal Eylem Planının” hazırlanıp uygulanması, ulusal ve uluslararası düzeyde sözcüklerin eyleme çevrilmesi ve verilen taahhütlerin yerine getirilmesidir. Konu bağlamında temel mücadele yaklaşımı ise “Savaşı kadınlar için daha güvenli hale getirmek değil, savaşı önlemek” olmalıdır.
7. Çocuklar toplumda, şiddeti şiddet kurbanı olarak deneyimlemek ya da dolaylı yollardan buna şahit olmak olarak tanımlanan sosyal şiddete, insanlara yönelen en ağır şiddet biçimlerinden biri olan savaşa ve yaşam hakkı ihlallerine doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalmaktadır. Çocukluk çağında maruz kalınan şiddet şimdiki zamanda kalmamakta, şiddetin yol açtığı olumsuz çocukluk deneyimleri gelecek nesilde toplum yapısına da etki etmektedir. Bu

olumsuz deneyimler kısa dönemde nörogelişimsel, sosyal, duyuşal, bilişsel bozukluklara, sağlık açısından riskli davranışların benimsenmesine neden olurken, uzun vadede ise yaşam potansiyelini etkilemekte, kronik fiziksel ve ruhsal sorunlara ve hatta erken ölümlere yol açmaktadır. Çocukları bu olumsuz şiddet deneyimlerinden korumak için; ailelere ekonomik desteklerin güçlendirilmesi, şiddete karşı koruma sağlayan sosyal normların teşvik edilmesi, hayata güçlü bir başlangıcın sağlanması, yaşamla baş etme becerilerinin öğretilmesi ve en önemlisi toplumda barışın inşa edilmesi gerekmektedir.

8. Ülkemizde yoğun bir geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacı nüfusu bulunmaktadır. Bu konuda başta DSÖ olmak üzere birçok uluslararası kuruluş çalışmalar yapmaktadır. HASUDER'in DSÖ ve ilgili diğer kuruluşlarla ve hükümet kurumlarıyla ortak çalışmalar yapması son derece yararlı olacaktır.
9. Türk Kızılay, afet ve savaş ortamlarında çok önemli faaliyetler yürüten bir köklü kurumdur. HASUDER ile Türk Kızılay ortak çalışmalar ve işbirlikleri gerçekleştirebilir. Türk Kızılay Halk Sağlığı uzmanları için önemli bir istihdam alanı olarak da değerlendirilmelidir.
10. Göçmen işçilerin sosyal güvenceden yoksun olarak çalıştıkları görülmektedir. Temel insan hakkının, sağlıklı olmanın bir parçası olan sağlıklı koşullarda çalışmaya erişebilmeleri için sosyal politikalarla güvence altına alınmaları gerekir. Bu süreç ancak ülkelerarası dayanışma ve işbirliği ile yürütülebilir. Savaş ve göç koşullarında sağlıksız yaşam tarzı, uzun çalışma saatleri, sağlık hizmetlerine erişememe sağlığı tüm alanlarda olumsuz yönde etkilemektedir.
11. Hakkaniyetsiz tüketim alışkanlıkları ve enerji kullanımı nedeniyle meydana gelen küresel iklim değişikliği ve çevresel tehditlerin gezegen sağlığına olan etkilerini önlemeye yönelik sektörlerarası politikalar üretmek için adaletsizlikleri önlemeye ve yüksek emisyonla sahip ülkelerden önemli miktarda kaynak aktarımını gündeme getirecek dönüştürücü eylemlere ihtiyaç vardır.
12. COVID-19 pandemisi geçtiğimiz iki yıllık dönemde Türkiye'de ve Dünya'da halk sağlığı üzerinde ağır yıkıcı etkilere yol açmıştır. Salgın yönetiminde yapılan yanlışlıklar, veri paylaşımının ve doğru bilgiye erişimin kısıtlanması, bilim çevreleriyle ve üniversitelerle işbirliğinin yetersizliği bu etkileri artırmıştır. HASUDER'in de aralarında olduğu uzmanlık dernekleri ve meslek örgütleri bu süreçte önemli katkılar sağlamış, aralarında işbirliğini geliştirerek güvenilir bilgi kaynakları olarak önemli işlev görmüşlerdir. Türkiye'de aşı üretimine yeniden başlanması bir diğer önemli kazanım olmuştur. Pandemi sonrasında, bu süreçte yaşananları unutarak değil, deneyimlerden yararlanarak, eksiklikleri gidererek, sağlık sisteminde halk sağlığı yaklaşımıyla iyileştirmeler yapılması gereklidir.
13. Ülkemizde son yıllarda tütünle mücadele çalışmaları önemli bir ivme kaybetmiştir. Bunun bir nedeni uluslararası tütün tekellerinin küresel düzeyde uyguladıkları taktikler olmakla birlikte, Sağlık Bakanlığının da içinde olduğu kamu bileşenlerinin politik kararlılığının azalması da nedenler arasındadır. Tütün mücadelesinin aktif çalışanları olan halk sağlıkçılar süreç dışında bırakılmaya çalışılmaktadır. Son dönemlerde özellikle sigara bırakma polikliniklerinde halk sağlığı uzmanlarının çalışmasının engellenmesi ve ilaç atama

yetkilerinin kısıtlanması birey ve toplum sağlığı açısından çok büyük bir hatadır. Sağlık Bakanlığı'nın bir an önce bu hatadan dönmesi beklenmektedir.

14. Cinsel sağlık üreme sağlığı hizmetlerine ulaşım bir insan hakkıdır. İstenmeyen gebeliklerin önlenmesi ve doğurganlığın düzenlenmesi hizmetleri kadın sağlığı açısından yaşamsal önemdedir. Ülkemizde yaşayan kadınların bu hizmetlere ulaşmaları devlet tarafından 2827 sayılı yasa ile garanti altına alınmıştır. Sunulan hizmetler sayesinde karşılanmayan aile planlaması gereksinimi %6'ya düşmüştür. Sağlıkta dönüşüm programıyla Aile Hekimliği Sistemine geçiş sonrası gebeliği önleyici yöntemlerin danışmanlığı ve hizmet sunumu kesintiye uğramıştır. Bu süreç, karşılanmayan aile planlaması gereksiniminin 2018'de %12'ye çıkması sonucunu doğurmuştur. Son üç yıldır birinci basamak sağlık kurumları hizmeti verecek sağlık personeli yetersizliği ve doğum kontrol yöntemlerinin tedarikindeki sorunlar nedeniyle gebeliği önleyici yöntemlere yönelik hizmetler verilmemektedir. Bu sorunun bir an önce çözülmesi yaşamsal önem taşımaktadır.
15. Birinci basamak sağlık hizmetleri ve temel sağlık hizmetleri birbirinden ayrı düşünülemez, entegre hizmetler olması gerekirken, bugünkü yapılanmada aile hekimliği hizmetleri ve halk sağlığı hizmetlerinin birbirinden tamamen ayrılmış olması sağlık sistemimizin en temel sorunlarından. Hem halk sağlığı hem de aile hekimliği alanlarında çalışanlar bütünlüğü bozulmuş bu yapının olumsuz sonuçlarını yaşamaktadır. Toplum ve birey birbirinden ayrı düşünülemez; aynı şekilde, topluma yönelik hizmetler ve bireye yönelik hizmetler birbirinden ayrı düşünülemez. Disiplinlerarası işbirliği içinde ve sistem yaklaşımıyla, bu hizmetlerin yeniden entegre edilmeleri gereklidir.
16. İlçelerde bulunan İlçe Sağlık Müdürlüğü ya da Toplum Sağlığı Merkezlerinin içinde bulunan "Sağlıklı Hayat Merkezi (SHM)" her ilçede kurulmalı, SHM'lerin sayıları, en az her 100 bin nüfus başına bir adet olmak üzere artırılmalı, hizmet kapasiteleri iyileştirilmelidir.
17. Birinci basamak sağlık hizmeti sunan Aile Sağlığı Merkezlerinin (ASM) statüsü güçlendirilmeli, pratisyen hekim sayısı artırılarak aile hekimi başına düşen nüfus azaltılmalıdır. ASM'ler, toplumun birinci basamakta çözülebilecek tüm sorunlarını kapsayacak şekilde daha etkin hale getirilmeli, ASM ile İlçe Sağlık Müdürlüğü/Toplum Sağlığı Merkezleri arasında işbirliği ve eşgüdümün sağlanabilmesi için yönetsel düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca birinci basamakta çözülemeyen sağlık sorunlarının çözülebilmesi amacıyla, aile hekimleri ile hastaneler arasında işbirliği ve eşgüdüm mutlaka geliştirmelidir. Sağlık hizmetlerinin sürekli, etkin ve verimli sunulabilmesi için bu vazgeçilmez önemdedir.
18. Sağlık hizmetlerinin verilerinin toplanması, bu verilerin toplum düzeyinde düzenli olarak rapor haline getirilmesi, her düzeyde karar vericilere yol gösteren önemli bir yönetim unsurudur. İlçe Sağlık Müdürlüğü bölgelerinde ve il düzeyinde periyodik olarak (aylık/ üç ya da altı aylık) sağlık hizmetlerini ayrıntılı olarak özetleyen raporlar hazırlanmalıdır.
19. Ülkemizde sağlık hizmetlerinin yönetiminde halk sağlığı uzmanlarının görev alması son derece önemli fark yaratmaktadır. Halk Sağlığı Uzmanlarının illerde, yetersiz sayıda olmakla birlikte, yönetici olarak görevlendirilmeleri olumlu bir gelişmedir. Bununla birlikte halk

sağlığı uzmanlarının görev tanımlarına uygun olarak istihdamları sağlanmalı ve özlük hakları sorunları çözümlenmelidir.

20. Halk sağlığı araştırma görevlilerinin eğitim, özlük hakları gibi sorunlarının yanı sıra ciddi gelecek kaygıları bulunmaktadır. Bunun aşılmasında HASUDER, Halk Sağlığı Yeterlik Kurulu ve tüm halk sağlığı anabilim dallarına görevler düşmektedir.
21. Halk Sağlığı Yeterlik Kurul ve Komisyonları halk sağlığı tıpta uzmanlık eğitiminin iyileşmesi için çalışmalarını sürdürmektedir. Bu dönemde akreditasyon, board sınavı, müfredat güncelleme çalışmaları yapılmıştır. Uzmanlık öğrencileri ve yeni mezun uzmanların katkıları önemsenmektedir. Avrupa Tıp Uzmanları Birliği Halk Sağlığı Tıbbi Birimi ile iletişim önemsenmekte ve geliştirilmektedir.
22. Yerel yönetimlerin çevre sağlığı alanındaki çalışmaları önemlidir. Vektörlerle mücadele çalışmalarında kimyasal yöntemler terkedilmelidir. Atık suların yeniden kazanımı için çalışmalar yapılmalıdır. Zoonozlarla mücadele çalışmaları yürütülmelidir.
23. Pestisitlerin yaygın biçimde denetimsiz ve kontrolsüz kullanımı insan ve çevre sağlığı açısından önemli bir risktir. Tarımsal üretimde pestisitler yerine doğal ve güvenli yöntemlerin kullanılması tercih edilmelidir.
24. Güvenli suya erişim gerek su kıtlığı, gerek su kalitesi ve içme suyu kalitesi yönetimi anlamında önemini korumaktadır. İklim krizi güvenli suya erişim konusundaki sorunu büyütmektedir. Sağlık Bakanlığı izleme ve denetim görevi nedeniyle yaptığı içme suyu analiz sonuçlarını tüm kamuoyu ile paylaşmalıdır. Yerel yönetimler yasalarla kendilerine verilmiş olan “musluktan güvenli su akması” görevini öncelikli hizmet alanı olarak belirlemelidir. Yerel yönetimler tarafından DSÖ su güvenliği planların yapılması ve uygulanması içme suyu kalitesi yönetiminde yararlı bir araç olabilir.

Halk sağlığı profesyonelleri;

Tüm güç koşullarda, savaş ve şiddet gölgesinde dahi, bütüncül bir yaklaşımla toplumdaki herkese sağlık hizmeti sunulması konusunda çalışmaya devam edecektir.